

Ziemowit Kraska

"Dramat Europy. Wojna trzydziestoletnia (1618-1648) a kraje korony czeskiej", Radek Fukala, tłum. Andrzej Spyra, red. A .B. Czechowicz, J. Pacholski, M. Zebrany, Wrocław 2015 : [recenzja]

Historia Slavorum Occidentis 2(11), 282-286

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Radek Fukala, *Dramat Europy. Wojna trzydziestoletnia (1618-1648) a kraje korony czeskiej*, tłum. Andrzej Spyra, red. A. B. Czechowicz, J. Pacholski, M. Zebrany, Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2015, ss. 460, il. 80.

Monografia *Dramat Europy. Wojna trzydziestoletnia (1618-1648) a kraje korony czeskiej* wydana została w 2015 r. we Wrocławiu nakładem Oficyny Wydawniczej ATUT w ramach serii Czeski Horyzont, której celem jest przybliżenie problematyki czeskiej i środkowoeuropejskiej. Została przetłumaczona z czeskiego przez Andrzeja Spyrę. Autorem pracy jest czeski historyk Prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D – ur. 20 III 1963 r. w Karwinie w kraju morawsko-śląskim. Prof. Fukala specjalizuje się w dziejach nowożytnej Europy, w szczególności obszaru Korony Czeskiej. W latach 1983–1988 studiował na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu w Ostrawie. Od 1992 do 1995 r. był pracownikiem Katedry Historii Wydziału Filozoficznego na Uniwersytecie w Ostrawie, a później Instytutu Historii i Muzeologii Uniwersytetu Śląskiego w Opawie. Dwa lata później uzyskał tytuł doktora w Instytucie Historii Wydziału Filozoficznego na Uniwersytecie Masaryka w Brnie, a w 2003 r. habilitował się na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola w Pradze. W latach 2004–2011 był wykładowcą Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu w Hradec Králové. Obecnie wykłada na Uniwersytecie Jana Ewangelisty w Ústí nad Labem. W 2011 r. otrzymał tytuł profesora. Jego dotychczasowe zainteresowania i działalność naukowa obejmowały przemiany społeczne na ziemiach Korony Czeskiej w dobie przed- i po-białogórskiej. Poświęcił się ponadto badaniom książąt i elit możnowładczych na późnośredniowiecznym i nowożytnym Śląsku w kontekście środkowoeuropejskim. Interesuje się również historią dynastii Hohenzollernów, Piastów Śląskich, Podiebradów oraz historiografią europejską i regionalną.

Obecnie koncentruje się w badaniach na genezie unii polsko-litewskiej i jej polityce zewnętrznej, a także na historii wojny trzydziestoletniej i militarnych aspektach nowożytnych konfliktów. Współpracuje z wieloma instytucjami naukowymi (np. Galeria Narodowa w Pradze, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Opolski), a ponadto, w ramach popularno-naukowych

spotkań, z czeskim radiem i telewizją. Współorganizował wystawy w kraju i za granicą (m. in. Rzym, Wrocław, Legnica). Jest autorem licznych publikacji naukowych. Do najnowszych należą m. in. monografie: *Slezsko neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*¹; *Silesia – The Society of Elites Silesian Dukes and Estates (1437-1740)*²; *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*³; *Reformace ve Slezsku a na Opavsku*⁴; oraz następujące artykuły i rozdziały w monografiach: *Silesia in the Power Plans of European States and Dynasties*⁵; *Matthias Corvinus' Reign in Silesia and its Consequences*⁶; *Silesia in the Context of Central-European Development*⁷; *Polsko, Slezsko a Čechy v kontextu třicetileté války (problémy a úvahy)*⁸; *Karel I. Minsterberský a epitaf Kristus na Olivetské hoře*⁹; *Karel Fridrich Minsterbersko-Olešnický a třicetiletá válka*¹⁰.

W recenzowanej monografii autor wykorzystuje materiały zgromadzone w archiwach (m. in. ze zbiorów w Brnie, Wrocławiu, Sztokholmie, Kopenhadze i Opawie) – oraz liczne edycje (ponad 20) źródeł. Praca składa się z siedmiu obszernych rozdziałów (w tym prolog, epilog i ekskurs) podzielonych dodatkowo na podrozdziały. Zawiera tablicę chronologiczną, spis ilustracji, pełną bibliografię, indeksy: osobowy i geograficzny, streszczenie w języku

¹ R. Fukala, *Slezsko neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*, České Budějovice 2007.

² Tenże, *Silesia – The Society of Elites Silesian Dukes and Estates (1437-1740)*, Ústí nad Orlicí 2008.

³ Tenże, *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008 – współautor i współredaktor.

⁴ Tenże, *Reformace ve Slezsku a na Opavsku*, Opava 2009.

⁵ Tenże, *Silesia in the Power Plans of European States and Dynasties*, [in:] *Prague Papers on the History of International Relations*, Praga-Wiedeń 2008, s. 95-104.

⁶ Tenże, *Matthias Corvinus' Reign in Silesia and its Consequences*, [in:] *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis*, Ostrava 2009, s. 35-45.

⁷ Tenże, *Silesia in the Context of Central-European Development. 1526-1648*, [in:] *Evropská dimenze slezských dějin*, Opava 2009, red. Z. Jirásek, s. 59-73.

⁸ Tenże, *Polsko, Slezsko a Čechy v kontextu třicetileté války (problémy a úvahy)*, [w:] *Polska wobec wielkich konfliktów w Europie nowożytnej. Z dziejów dyplomacji i stosunków międzynarodowych w XV-XVIII wieku*, red. R. Skowron, Kraków 2009, s. 549-566.

⁹ Tenże, *Karel I. Minsterberský a epitaf Kristus na Olivetské hoře*, [w:] *Ziębice – miasto św. Jerzego. Dzieje i kultura dawnej stolicy książęcej. Minsterberk – město sv. Jiří. Dějiny a kultura bývalého knížecího sídla*, red. B. Czechowicz, Wrocław 2010, s. 63-75.

¹⁰ Tenże, *Karel Fridrich Minsterbersko-Olešnický a třicetiletá válka*, [w:] *Klio viae et in via. Opuscula Marco Cetwiński dedicata*, red. A. Odrzywolska-Kidawa, Warszawa 2010, s. 697-702.

angielskim jak też, sporządzone przez wydawcę, przedmowę i wykaz skrótów. W prologu zaproponowano możliwość dwojakiego spojrzenia na wojnę trzydziestoletnią: pod kątem tendencji rozwojowych, które zapoczątkowane były jeszcze przed konfliktem lub uwzględniając kulturę, politykę, społeczeństwo, ekonomię i wojskowość. Przedstawiona została periodyzacja wojny trzydziestoletniej, tło polityczne wczesnonowożytnych Czech oraz przyczyny defenestracji praskiej.

Kolejny rozdział (s. 24–123) rozpoczyna opis defenestracji praskiej i wydarzeń do niej prowadzących, ze szczególnym uwzględnieniem spisku antyhabsburskiego oraz zarysy sylwetek jego uczestników. Autor przedstawia następnie reakcje mieszczan praskich oraz dworów europejskich na czeskie powstanie stanowe oraz działania wojenne aż do bitwy pod Białą Górą. Uwzględnia makroskalę konfliktu – budowanie sojuszy, zmiany linii frontu oraz sylwetki dowódców.

Następnie („Po Białej Górze”, s. 124–209) przedstawione zostały działania na froncie łużyckim, prowadzące do okupacji regionu przez Sasów oraz działania księcia śląskiego Jana Jerzego karniowskiego w 1621 r., późniejsze działania na froncie węgierskim oraz inwazję koalicji antyhabsburskiej na Morawy, która doprowadziła do zawarcia pokoju mikulowskiego. Dość obszernie omówione zostały losy ostatniego bastionu stanów czeskich w Kłodzku, przyczyny upadku tej twierdzy oraz buntu we wschodnich Czechach. Autor nakreślił sytuację militarną i polityczną w Europie po klęsce białogórskiej. Poświęcił też uwagę emigrantom czeskim i ich roli w dalszych zmaganiach. W następnych podrozdziałach scharakteryzował kolejne etapy wojny aż do zawarcia pokoju w Lubece i wprowadzenia edyktu restytucyjnego. Na uwagę zasługuje także opis warunków życia w Opawie pod okupacją duńską.

Kolejną część pracy („Śnieżny król i książę Frydlandu”, s. 210–280) autor rozpoczyna od opisu punktu zwrotnego w dziejach konfliktu – interwencji wojsk szwedzkich, pod wodzą Gustawa Adolfa, na niemieckim polu walki, wyszczególniając kolejne etapy i działania prowadzące do decydującej bitwy pod Lützen. Analizuje jej skutki dla obu stron konfliktu oraz reakcje na śmierć króla szwedzkiego, który zginął w trakcie starcia. Następne podrozdziały opisują próbę przywrócenia stosunków sprzed Białej Góry, rebelię Albrechta Waldsteina oraz bunt opawskich protestantów i represji, jakie po nim nastąpiły. Okres francusko-szwedzki to kolejny etap wojny, który opisywany jest w pracy („Okres francusko-szwedzki”, s. 284–356). Autor

przedstawia tu zmiany na polach bitwy po śmierci Waldsteina, sukcesy koalicji katolickiej oraz desant wojsk szwedzkich na lewym brzegu Łaby, którego skutkiem była masakra czeskich emigrantów w trakcie oblężenia Pirny. Uwzględnia przy tym również epizodyczną wojnę z Danią. Dalsze działania militarne – bitwa pod Jankovem oraz nieudane oblężenie Brna – prowadzą do samodzielnego wygaszenia konfliktu. Przeradza się on w serię potyczek i drobnych starć. Autor wskazuje na obronę Pragi jako ostatni akord konfliktu.

Szczególnie interesujący wydaje się być ekskurs, („Ekskurs: Rzemiosło wojskowe i żołnierze wojny trzydziestoletniej”, s. 357–373), w którym autor odchodzi od dotychczasowego chronologicznego przedstawienia wojny trzydziestoletniej przede wszystkim z perspektywy militarnej i politycznej. Opisuje tutaj sposób organizacji armii, jej wyposażenie, wyszkolenie i rozwój z uwzględnieniem lokalnego kolorytu oraz sposób prowadzenia działań wojennych w omawianym okresie, pewne przyjęte konwenanse i praktyki pola bitwy. W epilogu. (s. 374–389) omówione zostały zmiany demograficzne spowodowane konfliktem, z uwzględnieniem sytuacji najniższych warstw społecznych oraz zniszczenia wojenne i pokojowe próby osiągnięcia kompromisu na drodze dyplomacji.

Do zasadniczych tez pracy należą: wywodzenie genezy wojny trzydziestoletniej od defenestracji praskiej i wydarzeń z nią związanych oraz wskazanie, że udział czeski nie kończy się wraz z klęską pod Białą Górą. Przedstawiona w niej jest perspektywa czeska, z uwzględnieniem jednak szerszego, środkowoeuropejskiego czy nawet ogólnoeuropejskiego kontekstu. Podejście do tematu jest jednocześnie dość klasyczne, narracja jest bowiem podporządkowana chronologicznemu przebiegowi działań wojennych oraz związanych z nimi zabiegów dyplomatycznych. Jednocześnie jednak dość obszernie zostały scharakteryzowane najważniejsze postaci konfliktu, a także zwrócono uwagę na społeczne aspekty wojny nowożytnej, takie jak poczynione przez starcia wyniszczenia lub sposób prowadzenia walk. Szczegółowo przedstawione są tu wyłącznie kluczowe bitwy. Autor skupia się raczej na ukazaniu makroskali konfliktu.

Niewątpliwie atutem *Dramatu Europy* jest przedstawienie konfliktu w sposób spójny i uporządkowany, a jednocześnie obszerny i kompleksowy. Pozycja jest godna polecenia, zarówno badaczom historii wczesnonowożytnej, ze względu przede wszystkim na sumiennie skonstruowany aparat

naukowy, jak i pasjonatom czy osobom niezaznajomionym zupełnie z tematem. Lekturę tej, niezwykle przystępnie napisanej i przetłumaczonej książki, urozmaicają dodatkowo ilustracje, (w tym ryciny z epoki) które autor niejednokrotnie analizuje w swojej pracy.

mgr Ziemowit Kraska,
Instytut Historii, Wydział Historyczny,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza,
ul. Umultowska 89d, 61-614 Poznań,
ziemowit.kraska@o2.pl